

การวิเคราะห์ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก
อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

An Analysis a Beliefs in Community Forest Conservation of Suan Jik
Sub-District, Sri Somdet District, Roi-Et Province

พระบุญเลี้ยง โสภาโส¹

จักรพรรณ วงศ์พรพวัน² และ จรัส ลีกา³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2,3}

Phra Boonliang Ophaso¹

Chakkapan Wongpornpavan² and Jaras Leeka³

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: jaras.0809@gmail.com

*****

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเชื่อของคนอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน 2) ศึกษาการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) วิเคราะห์ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1. คนอีสานมีความเชื่อพื้นฐาน 3 ด้าน คือ อำนาจลี้ลับ วิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติต่อความความเชื่อต่าง ๆ ส่วนความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเกิดจากความเชื่อว่า ป่า คือ แหล่งอาหาร ศูนย์การเรียนรู้ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน

2. ป่าชุมชนในตำบลสวนจิก คือ ป่าบ้านโคกร้าง และป่าบ้านดงตุ้ เป็นแหล่งอาหาร แหล่งเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับสมุนไพร ความเชื่อ วิถีวัฒนธรรม และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อ

* ได้รับบทความ: 7 เมษายน 2565; แก้ไขบทความ: 27 กันยายน 2565; ตอรับตีพิมพ์: 29 กันยายน 2565

ของคนอีสานทั่วไป และยึดความเชื่อดังกล่าวนี้เป็นวิธีการอนุรักษ์ป่าชุมชน

3. การนำทฤษฎีทางปรัชญาได้แก่ อภิปรัชญา ญาณวิทยา พุทธจริยศาสตร์ มาวิเคราะห์ร่วมกับความเชื่อว่า ป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร แหล่งเรียนรู้ และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แล้วนำองค์ความรู้ที่ได้จากวิเคราะห์นี้ไปใช้เป็นวิธีการอนุรักษ์ป่าให้คงอยู่คู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ความเชื่อ; การอนุรักษ์; ป่าชุมชน

Abstract

The objectives of this research were : 1) to study the beliefs of Isan people in community forest conservation; 2) to study community forest conservation of Suan Jik sub-district Sri Somdet District Roi Et Province 3) to analyze the belief in conserving the community forest of Suan Jik Sub-district Si Somdet District Roi Et Province, It is a qualitative research. Study information from the Tripitaka, documents and related research. There were 25 key informants / person who analyzed the data in a descriptive method based on the inductive method.

The research results were as follows:

1. Isan people have 3 basic beliefs: mystical powers, way of life, and ways of dealing with various beliefs. The belief in community forest conservation stems from the belief that the forest is a food source, a learning center. and sacred places of the community

2. Community forest in Suan Jik Sub-district is Ban Kok Rang Forest and Ban Don Du Forest, as a food source A learning center of the community about herbs, beliefs, cultural ways and a sacred place. which is consistent with the beliefs of the people of Isan in general and adhere to this belief as a way to conserve community forests

3. Application of philosophical theories such as metaphysics, epistemology, Buddhist ethics. Let's analyze together with the belief that Community forests are a source of food. learning resources and is a holy place Then apply the knowledge gained from this analysis to be used as a way to conserve forests to stay with the community in a sustainable way.

Keywords: Belief; Conservation; Community Forests

บทนำ

มนุษย์กับป่าเป็นของคู่กัน ตั้งแต่ยุคแรกที่มีมนุษย์บนโลกเป็นต้นมา มนุษย์ก็อยู่กับป่ามาตลอด เพราะป่านอกจากเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยแล้ว ป่ายังเป็นแหล่งอาหารของชั้นดีมนุษย์ มนุษย์กับป่าอยู่ร่วมกัน ด้วยดีมาตลอดจนถึงยุคที่เรียกว่ายุคอุตสาหกรรมป่าเริ่มถูกทำลายลงไปอย่างมากมาย เนื่องจากประชากรของมนุษย์เพิ่มมากขึ้นจึงต้องการที่พื้นที่อยู่อาศัยและวัสดุสร้างบ้านมากขึ้น และในยุคอุตสาหกรรมนี้มนุษย์ได้พัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อตอบสนองการทำงานในยุคนี้ให้มีความทันสมัยและสามารถที่จะทำงานได้ปริมาณมากขึ้น เช่นกันกับเครื่องมือในการตัดและเลื่อยไม้ จึงทำให้ป่าไม้ในทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทย ถูกตัดถูกทำลายเพิ่มขึ้นหลายเท่า ทำให้ทั่วโลกได้ตระหนักถึงปัญหาเรื่องป่าไม้และได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับป่าและกฎระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับป่าออกมาเพื่อรักษาป่าไว้ให้ได้มากที่สุด ประเทศไทยได้ตระหนักถึงปัญหานี้เช่นกันและได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างคุ้มค่าและเล็งเห็นความสำคัญของป่าไม้ บัณฑิต ศิริรัชโสภณ กล่าวไว้ว่า ประเทศไทยเริ่มเห็นความสำคัญของความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งเป็นหนึ่ง ในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ จึงได้บรรจุแนวคิดนี้ไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับความหลากหลายทางชีวภาพ และการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 – 2554) ป่าชุมชนถือได้ว่าเป็นหนึ่งในฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ โดยเฉพาะการเป็นที่มาของ ทรัพยากรอาหารให้แก่ผู้คน มักได้รับการใช้ใน 2 แนวทาง แนวทางแรกใช้ในความหมายในเชิงนโยบายและรูปแบบของการจัดการทรัพยากรป่า โดยมีคนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม แนวทางที่สองเป็นนิยามในเชิงอุดมคติที่ให้ชุมชนจัดการทรัพยากรป่าได้ เพื่อการใช้ประโยชน์ได้เอง ซึ่งอยู่บนฐานคิดว่าชุมชนมีอิสระที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ข้อบังคับเหนือทรัพยากรธรรมชาติ (บัณฑิต ศิริรัชโสภณ, 2561 : 144) อย่างไรก็ตามการจัดการป่าชุมชนก็ยังมีปัญหา อานันท์ กาญจนพันธ์ และฉลาดชาย รมิตานนท์ ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นว่ามี 5 ประการ คือ 1) ด้านงบประมาณ งบประมาณที่ไม่แน่นอน 2) การสนับสนุนด้านทักษะความรู้แก่กลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการป่าและประชาชน เนื่องจาก ต้องการทักษะในการดูแลป่า ซึ่งทุกคนที่อยู่ในชุมชนรอบป่ามีส่วนได้ใช้ประโยชน์จากป่าอย่าง เท่าเทียมกัน ตอนนี้อย่างขาดความรู้ที่ถูกต้องในการปลูกป่าทดแทนการรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ให้คงอยู่ต่อไป 3) การมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภาครัฐ ยังไม่มีบทบาทหน้าที่ในการเข้ามาช่วย พัฒนาการจัดการป่าอย่างชัดเจน 4) ปัญหาการอยู่เวรยาม ที่ไม่สามารถอยู่ประจำในช่วงฤดูฝนได้และครอบคลุมจุดเสี่ยง 5) การสืบทอดเจตนารมณ์และผู้รับผิดชอบแก่คนรุ่นหลัง เนื่องจาก คณะกรรมการจัดการป่าในขณะนี้ส่วนใหญ่เป็นวัยทำงานหรือวัยผู้สูงอายุ หากไม่มีคนรุ่นใหม่มาสืบทอดการดำเนินงานจัดการป่าอาจจะไม่เข้มแข็งอย่างที่เคยเป็น 6) การสร้างจิตสำนึกให้มีความรักป่าอย่างยั่งยืน เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจที่จะเข้ามาช่วยอนุรักษ์ชุมชนเท่าที่ควร (พระพลากร สุขมงคล (อนุพันธ์), 2563 : 139)

ที่กล่าวมานั้นเป็นนโยบายหรือระเบียบกฎเกณฑ์ในการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้คงอยู่กับสังคมไทยของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของชุมชนที่อยู่กับป่าโดยเฉพาะในภาคอีสาน ในฐานะของผู้ที่อยู่และใช้ประโยชน์จากป่าโดยตรงก็ได้มีวิธีการในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของพวกเขาเช่นกัน เพราะเชื่อว่าชีวิตของคนในชุมชนขึ้นอยู่กับความอยู่รอดของป่า ไม่ว่าในฐานะที่ป่านั้นเป็นแหล่งน้ำที่ดี ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกที่ดี อาหารและวัสดุปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีพของชุมชนก็ดี หลายอย่างหรือทุกอย่างรวมกันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชุมชนต้องอนุรักษ์ป่า โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีอำนาจภายนอก ไปบังคับ ความเชื่อเรื่องอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เช่น ผีป่า ผีตอย มีความสำคัญอย่างมากในเรื่องป่าชุมชนเพราะเมื่อพูดถึงชุมชน เราไม่ได้หมายความว่าเฉพาะแค่ป่าที่เป็นรูปธรรม คือ พื้นที่ที่ต้นไม้ พืช สัตว์และแมลงต่าง ๆ อาศัยอยู่เท่านั้น ป่าชุมชนที่แท้จริงแล้วคือ วิถีชีวิต ของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ ในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทำมาหากิน เรื่องระบบครอบครัวเครือญาติ เรื่องของโครงสร้าง อำนาจและกฎระเบียบต่าง ๆ เหล่านี้ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอธิบายและเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน (อานันท์ กาญจนพันธ์ และฉลาดชาย รมิตานนท์, 2533 : 123 -136) และความเชื่อเรื่องผีนางไม้ เทวดาอารักษ์ผู้รักษาป่า มีความหมายและความสำคัญ ซึ่งจะเห็นได้เข้าใจได้ก็ต่อเมื่อเรามองออกมาจากทัศนะของชาวบ้าน ไม่ใช่เอาความคิดเห็นความเชื่อของเราไปตัดสินในทัศนะของชาวบ้าน มนุษย์ไม่มีอำนาจโดยตรงที่จะควบคุมธรรมชาติ ผีนาง เทวดาอารักษ์ผู้มีอำนาจเหนือมนุษย์ต่างหากที่ เป็นผู้ควบคุม ปกป้องรักษาป่าเขาลำเนาไพร เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงไม่ตัดไม้ทำลายป่าเกินความจำเป็น เพราะเท่ากับละเมิดหรือทำลายอำนาจเหนือมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ ความเชื่อของชาวบ้านที่เราบางคนเห็นว่างมงายนี้เอง ที่ช่วยให้ป่าบางส่วนเหลือรอดมาได้ และการที่ชาวบ้านเคารพนับถือเกรงกลัวอำนาจเหนือมนุษย์เหล่านั้น แท้จริงแล้วก็คือ พวกเขาเคารพธรรมชาติ จึงพยายามอยู่อย่างมีดุลยภาพกับธรรมชาติ ผิดกับคนเมือง คนสมัยใหม่ นายทุนทำไม้ พวกเขามองธรรมชาติว่าเป็นคือ ธรรมชาติ ป่าก็คือป่า ไม้ก็คือไม้ ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงทำลายสิ่งเหล่านั้นอย่างไม่มีความเคารพยำเกรง พวกเขาจะเกรงกลัวอยู่บ้างก็เฉพาะกฎหมายเท่านั้น แต่ถ้ากฎหมายไม่ปรากฏตัวให้เห็น หรือหย่อนยานก็ไม่มีอะไรจะหยุดยั้งพวกเขาได้หากเราศึกษาเรื่องความเชื่อของชาวบ้านอย่างเป็นธรรม เราก็จะพบว่า แท้จริงแล้วความเชื่อเรื่องผีนางไม้ คือ เครื่องมือ ในการอนุรักษ์ป่านั้นเอง ตามปกติแล้วชาวบ้านจะสั่งสอนลูกหลานและบอกกล่าวกันเองว่า ถ้าป่าต้นน้ำของพวกเขาถูกทำลายแล้วจะเกิดภาวะแห้งแล้งไม่มีน้ำห้วยให้ทำนา และใช้สอย ชาวบ้านก็จะรับรู้ และปฏิบัติเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปว่า ไม่ไปตัดไม้หรือทำอะไรทำสวนในบริเวณนั้น ใครละเมิดก็จะถูกชุมชนลงโทษ ปรับไหม ตามที่ตกลงกันไว้ (ศักดิ์สิทธิ์ พันธุ์สัตย์, 2556 : 57) จากแนวคิดดังกล่าวนี้ ตำบลสวนจิก ถือว่าเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ในพื้นที่ตำบลสวนจิกมีพื้นที่ที่เป็นป่าชุมชนที่สำคัญอยู่ 2 แห่ง แห่งแรก คือ วัดป่าบ้านโคกร้าง บริเวณวัดเป็นป่าที่กร้างเป็นชุมชนเก่ามาตั้งแต่บรรพบุรุษ นี้ในปัจจุบันแยกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 เป็นบริเวณของวัด ส่วนที่ 2 เป็นป่าช้าเก่าในปัจจุบันใช้เป็นที่พักพิงของผู้ป่วยโรคเอดส์ แห่งที่ 2 คือ ป่าชุมชนดงบ้านดู่

ทั้งสองแห่งอยู่ห่างกันประมาณ 2-3 กิโลเมตร ป่าชุมชนดงบ้านคูนี้นี้เป็นป่าที่ชาวบ้านในตำบลสวนจิก และใกล้เคียงใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น เก็บของป่าจำพวกเห็ดและสมุนไพรต่าง ๆ เป็นต้น จากความสำคัญของป่าชุมชนของตำบลสวนจิกนี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำวิจัย เรื่องวิเคราะห์ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อให้เห็นถึงแนวคิดและวิธีการรักษาป่าชุมชนให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันไปตลอดและเพื่อให้ชุมชนอื่น ๆ ได้นำองค์ความรู้จากการวิเคราะห์นี้ไปเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าชุมชนต่อไป

ดังนั้นจากความความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมานี้ทำให้ผู้วิจัยมีความต้องการที่จะทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อคำตอบเกี่ยวกับความเชื่อของคนอีสาน และวิธีการการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ดว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ และเมื่อวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีทางปรัชญาแล้วสามารถนำองค์ความรู้นั้นมาเป็นวิธีการในการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้ยั่งยืนได้อย่างไร และงานวิจัยนี้เมื่อสมบูรณ์แล้วจะเป็นข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้สนใจต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อของคนอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน
2. เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล มีดังนี้ 1) การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และ คำสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมุ่งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และอรรถกถา 2) การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

2. ขั้นตรวจสอบข้อมูล/จัดระเบียบข้อมูล หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษา และรวบรวมข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนแล้ว ผู้วิจัยตรวจสอบเนื้อหาว่า คำตอบครบถ้วนตามประเด็นที่ต้องการ และผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาจากแหล่งข้อมูลในลักษณะ 3 เสา ได้แก่ พระไตรปิฎก เอกสารวิชาการ และงานวิจัย ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ และ

ตรวจสอบว่าข้อมูลที่มีอยู่เพียงพอต่อการวิเคราะห์และตอบวัตถุประสงค์ได้หรือไม่ จากนั้นจึงนำมาจัดระเบียบข้อมูล และเรียบเรียงข้อมูลตามโครงสร้างเนื้อหาในสารบัญ

3. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ผ่านตรวจสอบความเที่ยงตรงแล้วนำมาศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ จัดความสัมพันธ์ของข้อมูลให้เชื่อมโยงกันรอบด้าน วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลเอกสารด้วยวิธีการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการจำแนก จัดประเภทข้อมูล เปรียบเทียบ การตีความ สังเคราะห์เนื้อหา โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และการหาข้อสรุปแบบอุปนัย และการพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ และเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

4. ขั้นตอนเรียบเรียงข้อมูล หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาเรียบเรียง และจัดหมวดหมู่ของข้อมูล จัดลำดับความสำคัญของประเด็นที่วิจัย โดยจำแนกตามประเด็นหลักและ ประเด็นรองที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อ คือ และให้นำหน้ากับประเด็นหลัก มากกว่า จากนั้นจึงเรียบเรียงข้อมูลตามที่กำหนดไว้ในสารบัญ

5. ขั้นตอนสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ เรียบเรียงตามโครงสร้างเนื้อหาและ กรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นจึงลงมือเขียนวิจัยในรูปของประโยคความเรียง นำเสนอข้อมูล ในลักษณะการพรรณนาความ เนื้อหาบางส่วนนำเสนอในรูปของตารางข้อมูลประกอบผลการวิจัย และการอธิบายความโดยมุ่งตอบประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอข้อค้นพบสำคัญ ในการวิจัย รวมทั้งการสร้างชุดความรู้ในการวิจัย และนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ตรวจสอบรูปแบบระเบียบวิธีวิจัยให้ถูกต้องตามรูปแบบที่มหาวิทยาลัยกำหนด และสอบป้องกันต่อไป

ผลการวิจัย

จากการทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปได้ดังนี้

1. ความเชื่อของคนอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน สรุปได้ว่า ความเชื่อของคนอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ความเชื่อของคนอีสาน วิถีชีวิตของคนอีสาน และแนวทางปฏิบัติต่อคติความเชื่อของคนอีสาน ดังนี้

1.1 ความเชื่อของคนอีสาน สรุปได้ ความเชื่อของคนอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชนนั้น แบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความเชื่อ เป็นความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นความเชื่อในอำนาจลี้ลับที่เหนือธรรมชาติ และเชื่อในการครองเรือน การทำมาหาเลี้ยงชีพ สิ่งใดที่โบราณห้ามว่าเป็นโทษ และเป็นกการนำความเดือดร้อนมาให้ก็จะละเว้นและไม่ยอมทำสิ่งนั้น สำหรับความเชื่อในการตั้งหมู่บ้าน ก็ไม่ต่างกับนักชาวอีสานมีการนับถือผีบ้าน และแถน หรือ ผีฟ้า มีการเช่นสร้างดวงวิญญาณบรรพบุรุษ

วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น 285
ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม - กันยายน 2565

เพื่อให้ช่วยปกป้องรักษาลูกหลาน มีการตั้งศาลเจ้าปู่ไว้ที่ดอนปู่ตาซึ่งเป็นที่สูงหรือคนอีสานเรียกว่า โคน น้ำท่วมไม่ถึงมีต้นไม้ใหญ่หนาที่บมีการก่อสร้าง ตูบ ให้เป็นที่สถิตของเจ้าปู่ ตลอดจนการตั้ง “บือบ้าน” (หลักบ้าน) เพื่อเป็นสิริมงคลของหมู่บ้าน เป็นต้น ในความเชื่อนี้แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ (1) ความเชื่อเรื่องพญาแถน คนอีสานถือว่าพญาแถนถือว่าเป็นเทพผู้มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิต เพราะคนอีสานมีความเชื่อว่าพญาแถนเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งบนโลกใบนี้ และยังมีความเชื่อที่ว่า ผู้ปกครองหรือกษัตริย์สืบเชื้อสายมาจากพญาแถนซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเรื่อง ขุนบรม (2) ความเชื่อเรื่องบุพเพสันนิวาส เป็นความเชื่อของคนอีสานยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการเป็นคู่สามีภรรยาที่นั้นใหม่เพราะเกิดจากความบังเอิญแต่เป็นเพราะมีบุญวาสนาที่เคยร่วมกันสร้างมาแต่ชาติปางก่อน และมีพญาแถนเป็นเทพแห่งความรักเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง (3) ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นความเชื่อของคนอีสานมีทัศนคติต่อความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์จนกลายเป็นวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานดังปรากฏอยู่ฮีต 12 และคอง 14

2) วิถีชีวิตของคนอีสาน สรุปได้ว่า ดินแดนอีสานเป็นดินแดนที่มีวัฒนธรรม ประเพณีหลากหลาย และมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะมีพุทธศาสนาเป็นเครื่องขัดเกลาลักษณะนิสัยให้เป็นคนมีความอ่อนน้อม ถ่อมตนและมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลอื่นจนเป็นสังคมแห่งการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และวิถีชีวิตของคนอีสานยังมีความเคารพต่อวิญญาณบรรพบุรุษหรือผีบ้านผีเรือน และผีตาแฮก จะให้ความเคารพและแสดงออกด้วยการกราบไหว้บูชาและการเลี้ยงด้วยอาหารหวานคาวตามประเพณีนิยม อีกทั้งวิถีชีวิตของคนอีสานยังดำเนินชีวิตตามฮีต - คอง และยึดเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนง่ายอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ชาวอีสานมีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม ที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติคือแหล่งน้ำ โดยสังเกตจากการปลูกบ้านเรือนของคนอีสานมักจะสร้างหมู่บ้านอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำลำคลองโดยมีเหตุผลสำคัญในการเลือกภูมิประเทศเพื่อเป็นที่ตั้งหมู่บ้าน อยู่ 3 ประการ คือ 1) น้ำเพื่อการเกษตรกรรม 2) น้ำเพื่อการปลูกข้าว (ข้าวเหนียว) เป็นอาหารหลัก และ 3) โนน เพื่อการสร้างบ้านแปงเมืองที่น้ำท่วมไม่ถึง จากวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติเพื่อให้ได้มาซึ่งความผาสุกแก่ตนเองและครอบครัวรวมถึงความองงามของพืชผลทางการเกษตร จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีที่ต้งามมากมายตามฮีต 12 หรือขนบจารีตประเพณีที่พึงปฏิบัติประจำ 12 เดือน เป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องผีและพิธีกรรมทางการเกษตร เข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม และฮีต 12 เดือนเป็นประเพณีที่คนอีสานได้ปฏิบัติกันมาในโอกาสต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี

3) ด้านแนวทางปฏิบัติต่อคติความเชื่อของคนอีสาน สรุปได้ว่า สังคมชนบอีสานกำลังเปลี่ยนเข้าสู่ยุคพัฒนาทางวัตถุอย่างรวดเร็วทำให้ชนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นถูกเหยียบย่ำว่าเป็นของต่ำทราม ล้าสมัย เยาวชนและคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่นหลงใหลกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เกิดจากการผสมผสานวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายแบบพหุวัฒนธรรมจนหลงลืมวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของตัวเอง

ประเพณีและคติความเชื่อต่าง ๆ ที่ถือเป็นแนวปฏิบัติมาแต่โบราณกลายเป็นเพียงเครื่องสนองความบันเทิงที่ฉาบฉวย ดังนั้น เพื่อสร้างแนวทางปฏิบัติต่อคติความเชื่อของคนอีสานให้คงอยู่อย่างเหมาะสมในท่ามกลางสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยที่ยังสามารถรักษารูปแบบ เนื้อหาสาระ และวัตถุประสงค์ดั้งเดิมเอาไว้ ได้อันจะส่งผลต่อความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมต่อไปโดยมีแนวทางเพื่อการปฏิบัติต่อคติความเชื่อของคนอีสานดังนี้ 1) การอนุรักษ์ 2) การฟื้นฟู 4) การสร้างใหม่อย่างเหมาะสม การค้นคิดใหม่ที่สัมพันธ์กับความรู้ดั้งเดิม

นอกจากนี้การอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนอีสานยังมีสาเหตุของการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่เกิดจากปัญหาสำคัญ 4 ประการ คือ 1) การเพิ่มขึ้นประชากร 2) การขยายเมือง 3) การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และ 4) การสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ

1.2 ความเชื่อของคนอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน สรุปได้ว่า ความเชื่อของคนอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน เกิดจาก 1) ความเชื่อว่าป่าเป็นแหล่งอาหารของชุมชน 2) ความเชื่อว่าป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และ3)ความเชื่อว่าป่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้ 1) ความเชื่อว่าป่าเป็นแหล่งอาหารของชุมชน เพราะวิถีชีวิตของคนอีสานตั้งแต่โบราณมาคนอีสานดำรงชีวิตอยู่ป่าเป็นส่วนมาก ไม่ว่าจะเรื่องที่อยู่อาศัย ที่ต้องอาศัยไม้จากป่าเป็นวัสดุในการก่อสร้าง ที่สำคัญคือเรื่องอาหารและยารักษาโรค ที่กล่าวว่าเป็นแหล่งอาหารนั้น คนอีสานจะหาอาหารจากป่าได้ในทุกฤดูกาลหรือเรียกว่า ตลอดปี เช่น เห็ดป่าชนิดต่าง ๆ ผักหวานป่า หน่อไม้ป่า และผักป่าอีกหลายชนิดมีให้ชาวบ้านเก็บมาทำเป็นอาหาร 2) ความเชื่อว่าป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ความเชื่อว่าป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนของคนอีสานนั้นเกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน เพราะป่าชุมชนเป็นสถานที่จำลองวิถีชีวิตของชาวอีสานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเป็นแหล่งผลไม้ และสมุนไพร ดังนั้น ป่าชุมชนจึงเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ของคนรุ่นใหม่ที่สำคัญ 3) ความเชื่อว่าป่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องป่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นอีกความเชื่อหนึ่งของชาวอีสานใช้ในการอนุรักษ์ป่าชุมชน เพราะความเชื่อเรื่องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่ในป่าอยู่ตามต้นไม้ ถือว่าเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาจากมนุษย์มาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์

3. การวิเคราะห์ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปได้ว่า

3.1 การวิเคราะห์ตามความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด มีความเชื่อที่ว่า ป่ามีคุณูปการในด้านสาธารณสุขปศุสัตว์ และด้านสาธารณสุขการ แก่ชาวชุมชนอย่างมาก โดยมีการแบ่งความเชื่อดังกล่าวออกเป็น 3 ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของคนอีสานทั่วไป คือ 1) ความเชื่อว่าป่าเป็นแหล่งอาหารของชุมชน 2) ความเชื่อว่าป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และ3)ความเชื่อว่าป่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

3.2 การวิเคราะห์การอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิกในเชิงปรัชญา สรุปได้ว่า ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก พบว่ามีแนวคิด ความเชื่อ องค์ความรู้ และแนวทางปฏิบัติที่แฝงอยู่ในความเชื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก ผู้วิจัยจึงนำแนวคิด ความเชื่อ องค์ความรู้ และแนวทางปฏิบัติเหล่านั้นมาวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีทางปรัชญา ดังนี้

1) การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีอภิปรัชญา สรุปได้ว่า ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าของชาวตำบลสวนจิก สอดคล้องกับความเชื่อของคนอีสานโดยทั่วไปที่มีความผูกพันเกี่ยวข้องกับความเชื่อในพลังอำนาจลึกลับที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ในความเชื่อของชาวตำบลสวนจิกมีความเชื่อเรื่องผีसानางไม้ เทวดารักษาผู้รักษาป่าว่าเป็นผู้มีอำนาจเหนือมนุษย์เป็นผู้ควบคุมปกป้องรักษาป่าเขา ลำเนาไพร ทำให้มนุษย์ไม่ตัดไม้ทำลายป่าเกินความจำเป็น เพราะเท่ากับเป็นการละเมิดหรือทำทลายอำนาจเหนือมนุษย์ บางความเชื่อของชาวบ้านดูเหมือนว่า เป็นความมกมาย แต่เพราะความมกมายนี้เองที่ช่วยให้ป่าบางส่วนเหลือรอดมาได้จนถึงปัจจุบัน

2) การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีญาณวิทยา สรุปได้ว่า ความเชื่อของชาวตำบลสวนจิกในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเมื่อวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีญาณวิทยาแล้วจะพบว่า กระบวนการขององค์ความรู้จะอยู่ในรูปของภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมที่มีหลักคำสอน และวิธีการในการเข้าถึงองค์ความรู้ และนำองค์ความรู้ที่ได้นั้นมาพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่ไม่ชัด ผ่านการแบ่งปันประสบการณ์ ซึ่งได้จากการสังเกต การลอกเลียนแบบ หรือการลงมือปฏิบัติ คือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข้อคิดเห็น ความเชื่อ วิธีการต่าง ๆ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ที่ไม่ชัดแจ้งระหว่างบุคคลผู้สนใจแบบตัวต่อตัวการสกัดความรู้จากตัวคน และองค์ความรู้ดังกล่าวนี้จะถูกนำมาเปิดเผยโดยปราชญ์ชาวบ้าน

3) การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีจริยศาสตร์ สรุปได้ว่า มีหลักการสำคัญตามหลักพุทธจริยศาสตร์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อละความไม่ดีหรือชั่ว 2) เพื่อทำความดีให้เกิดขึ้น และ 3) เพื่อความบริสุทธิ์หมดจดแห่งจิตใจ โดยมีเป้าหมายไปที่การทำให้ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธจริยศาสตร์มีความสุขในปัจจุบันชาติและชาติต่อ ๆ ไป จนในที่สุดสามารถหลุดพ้นจากการเกิดซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุด คือ นิพพาน และคติความเชื่อดังกล่าวมานี้ยังทำให้เกิดประเพณีที่ดึงมาต่อชุมชนอีกด้วยเช่นประเพณีการบวชต้นไม้หรือบวชป่าเป็นการรวมพลังสามัคคีของคนในชุมชนเพื่อการรักษาพื้นที่ป่าของชุมชนเอาไว้ไม่ให้ถูกทำลาย

อภิปรายผลการวิจัย

การทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นจึงนำประเด็นที่น่าสนใจเหล่านั้นมาเพื่อการอภิปรายผล ดังนี้

1) ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนอีสานเกิดจากความเชื่อ 3 ด้าน คือ เชื่อว่าป่าเป็นแหล่งอาหาร เป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ยังพบว่ามีบุกรุกป่าที่เกิดจากความต้องการขยายที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย รวมถึงการเพิ่มขึ้นของประชากร ทำให้ชุมชนมีความต้องการขยายพื้นที่เพื่อสนองความต้องการดังกล่าวซึ่งสอดคล้องกับ (อานันท์ กาญจนพันธ์ และ ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2533 : 123-136) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพิธีกรรมและความเชื่อล้านนา : การผลิตใหม่ของอำนาจทางศีลธรรมสรุปได้ว่า ความเชื่อชีวิตของคนในชุมชนขึ้นอยู่กับความอยู่รอดของป่า ไม่ว่าในฐานะที่ป่าเป็นแหล่งน้ำที่ดี ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกที่ดี อาหารและวัสดุปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีพของชุมชนก็ดี หลายอย่างหรือทุกอย่างรวมกันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชุมชนต้องอนุรักษ์ป่า โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีอำนาจภายนอกไปบังคับ ความเชื่อเรื่องอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เช่น ผีป่า ผีตอย เป็นต้น แนวคิดดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันสามารถอธิบายและเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน และซึ่งสอดคล้องกับจรัส ลีกา และคณะ (2563 : 133-149) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์คติความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนอีสาน พบว่า คนอีสานมีความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในป่าได้แก่ รุกขเทวดา ผีสง นางไม้ต่าง ๆ ได้มีการบูชาเพื่อแสดงความกตัญญูต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จนกลายเป็นประเพณีที่ดีที่แฝงไว้ด้วยแนวคิดทางปรัชญาซึ่งถูกสั่งสมไว้ด้วยภูมิปัญญา และถูกถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้ด้วยวิธีการของปราชญ์ชาวบ้านซึ่งอยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนอีสานมาจนถึงปัจจุบัน

2) ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของของชาวตำบลสวนจิก อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ดมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อต่าง ๆ จนทำให้เกิดประเพณีที่ดั่งตามแก่ชุมชน และสร้างแนวทางปฏิบัติที่ดีต่อคติความเชื่อผ่านประเพณีและพิธีกรรมอย่างเหมาะสมในท่ามกลางสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และมีการประยุกต์ประเพณีต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้องวิถีชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ (ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์, 2556) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง คติความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารุกขเทวดาในสังคมไทยมีอิทธิพลมาจากศาสนาฮินดูหรือพุทธศาสนาแค่ไหน พบว่า สังคมไทยก็มีความเชื่อในการเคารพต้นไม้ใหญ่อย่าง ต้นไทร ต้นโพธิ์ และต้นตะเคียน เป็นต้น ว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ รุกขเทวดา แล้วนำมาใช้เป็นแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชน และซึ่งสอดคล้องกับ (ภาวดี ทะไกรราช, 2560) ได้ทำวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชายแดน พบว่า ป่าชุมชนเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ประชาชนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงได้ใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเน้นความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อและวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประโยชน์ที่ตรงกับความต้องการของประชาชนในชุมชนดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาป่าชุมชนบนฐานวัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาที่มีอยู่ท้องถิ่นเป็นต้น นอกจากนี้แล้ว การบวชป่ายังถือเป็นการนำเอาความเชื่อทางด้านพุทธศาสนา มาปรับใช้ในท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนเกิดความเกรงกลัวต่อบาป และปลูกจิตสำนึกในการรักต้นไม้ ไม่กล้าจะทำลายป่าไม้ เป็นต้น

3) ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของของชาวตำบลสวนจิก อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ดเมื่อวิเคราะห์ตามทฤษฎีทางปรัชญาจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อต่าง ๆ ทำให้เกิดประเพณีที่ดั่งตามแก่ชุมชน

และสร้างแนวทางปฏิบัติที่ดีต่อคติความเชื่อผ่านประเพณีและพิธีกรรมอย่างเหมาะสมในท่ามกลางสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และมีการประยุกต์ประเพณีต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้องวิถีชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ (ชุตินา สามารถ, 2559) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง การจัดการดูแลป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนิคมพัฒนาที่ 1 ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา พบว่า รูปแบบการจัดการป่าชุมชน โดยการเริ่มจากการสร้างจิตสำนึกในการทำให้รู้สึกว่าเป็นของทุกคนและมีความรู้สึกหวงแหนป่า มีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ที่จะจัดการดูแลผ่านทางการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน และสอดคล้องกับ (จรัส ลีกา และคณะ, 2563 : 133-149) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์คติความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนอีสาน พบว่า คติความเชื่อทำให้เกิดวิถีปฏิบัติที่ดำรงผ่านพิธีกรรมอย่างเหมาะสม และมีการประยุกต์พิธีกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันในมิติญาณวิทยา มีองค์ความรู้ที่ถูกสั่งสมไว้ในลักษณะที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่แฝงอยู่ในพิธีกรรม และถูกเปิดเผยโดยปราชญ์ชาวบ้าน และในมิติพุทธจริยศาสตร์ ทำให้คนในชุมชนนำคติความเชื่อที่ถูกเปิดเผยแล้วนำไปสู่วิถีการปฏิบัติตน เช่น การแสดงความกตัญญูรู้คุณของป่าก่อให้เกิดประเพณีการบวชต้นไม้ ธนาคารต้นไม้ และธนาคารข้าว มีการเกี่ยวกลุ่กันเป็นชุมชนแห่งการพึ่งพาที่มีคติความเชื่อดังกล่าวเป็นฐานคิด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดการคติความเชื่อที่มีอยู่ในพิธีกรรมและประเพณีในการอนุรักษ์ป่าชุมชนด้วยทฤษฎีอภิปรัชญา
- 2) ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้ที่มีอยู่ในพิธีกรรมและประเพณีในการอนุรักษ์ป่าชุมชนด้วยทฤษฎีญาณวิทยา
- 3) ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมและประเพณีในการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่นำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนด้วยทฤษฎีจริยศาสตร์
- 4) ควรทำวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนภาคอีสาน

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากวิเคราะห์ และสังเคราะห์ จึงสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

1) ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ในมิติอภิปรายที่เกี่ยวข้อกับความเชื่อต่าง ๆ ทำให้เกิดประเพณีที่ดั่งามแก่ชุมชน และสร้างแนวทางการปฏิบัติที่ดีต่อคติความเชื่อผ่านประเพณีและพิธีกรรมอย่างเหมาะสมในท่ามกลางสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และมีการประยุกต์ประเพณีต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้องวิถีชีวิตในปัจจุบัน

2) ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ในมิติญาณวิทยา มีองค์ความรู้ที่ถูกสั่งสมไว้ในลักษณะที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่แฝงอยู่ในพิธีกรรม และประเพณี ได้มีการถ่ายทอดและเปิดเผยองค์ความรู้นั้นโดยปราชญ์ชาวบ้านด้วยการตีความ และอธิบายความเพื่อสื่อให้รู้ถึงความหมายและจุดประสงค์ของที่แท้จริงของพิธีกรรม และองค์ความรู้นี้จะนำไปสู่การสร้างรายได้ให้กับชุมชนจนทำให้ชุมชนเป็นชุมชนนวัตกรรมที่พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

3) ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ในมิติพุทธจริยศาสตร์ ทำให้คนในชุมชนนำแนวคิดความเชื่อต่าง ๆ ที่ได้ถูกเปิดเผยแล้วนำไปสู่วิธีการปฏิบัติตน เช่น การแสดงความกตัญญูรู้คุณของป่าก่อให้เกิดประเพณีที่ดั่งามเช่น ประเพณีการบวชต้นไม้ การสร้างธนาคารต้นไม้และการสร้างธนาคารข้าว เป็นต้น นำไปสู่การเกื้อกันชุมชนกลายเป็นชุมชนแห่งการพึ่งพา โดยมีคติความเชื่อดังกล่าวเป็นฐานคิดและประยุกต์เข้ากับหลักพุทธจริยศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

จรัส ลีกา และคณะ. (2563). การวิเคราะห์คติความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนอีสาน.

วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, 7(2), 133-149.

ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์, (2556). คติความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารุกขเทวดาในสังคมไทยมีอิทธิพลมาจากศาสนาฮินดูหรือพุทธศาสนาถิ่นแน่. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ (Institute of Culture and Arts Journal) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 15(1), 1 - 11.*

ชุตินา สามารถ. (2559). การจัดการดูแลป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนิคมพัฒนาที่ 1 ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 11(1), 193-235.*

บัณฑิต ศิริรักษ์โสภณ. (2561). การเมืองเรื่องป่าชุมชน : ปัญหาเชิงนโยบายและระบบกรรมสิทธิ์ร่วมในสังคมไทย. *วารสารธรรมศาสตร์*, 37(2), 144-162.

พระพลากร สุ่มงคโล (อนุพันธ์), (2563). การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(10), 137-148.

ภาวดี ทะไกรราช. (2560). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชายแดน. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 7(1), 128-134.

ศักดิ์สิทธิ์ พันธุ์สัตย์, (2565). ตีตัวไปสวรรค์. กรุงเทพฯ: เลียงเชียงเพียรเพื่อพุทธศาสน์.

อานันท์ กาญจนพันธ์ และ ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2533). พิธีกรรมและความเชื่อล้านนา : การผลิตใหม่ของอำนาจทางศีลธรรม. *สมุดสังคมศาสตร์*, 12(2), 123-126.